
НАУКОВЕ ОСМИСЛЕННЯ ПРОБЛЕМ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

УДК 026:37(477)

П.І. РОГОВА
канд. історичних наук,
директор ДНПБ України ім. В. О.
Сухомлинського

ОСВІТЯНСЬКІ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ІНФОРМАЦІЙНИХ КОМУНІКАЦІЙ СУЧАСНОСТІ

У статті висвітлюється діяльність освітянських бібліотек України, зокрема Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського в системі сучасних інформаційних комунікацій. Йдеться про удосконалення інформаційної та технологічної діяльності на основі комп'ютеризації, розробку відповідних наукових проєктів, підготовку професійних кадрів для бібліотек, що впливають на повноцінне інформаційне забезпечення сучасної освіти і науки в Україні.

Ключові слова: освітянська бібліотека, інформаційне забезпечення освіти і науки.

Зростаючий рівень інформатизації українського суспільства впливає на розвиток бібліотечних закладів як мережі сучасних інформаційних центрів, від яких в умовах розвитку нового інформаційного суспільства, динаміки науки та освіти вимагається якісно нова інформаційна діяльність. У зв'язку з цим нині актуальним питанням є створення інформаційного простору держави, насичення його необхідними ресурсами, формування Національної електронної бібліотеки з метою широкого використання галузевих джерел в науковій та освітній діяльності. Тому в діяльності освітянських бібліотек України питання переходу від політики пасивного зберігання знань, що вміщені в документах різних видів, до політики запозичення та створення електронних ресурсів й надання доступу до них, з метою використання у наукових та освітніх цілях, особливо актуальне. Адже, інформаційно-освітні ресурси – це сукупність науково-педагогічної, навчально-методичної, хрестоматійної, нормативно-технічної та інструктивної інформації, до якої користувачам забезпечується доступ диференційований за роллю та місцем учасника освітнього процесу, а також можливість отримання інформаційного ресурсу відповідно з особистісними його потребами.

Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського (ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського) як академічна та головна бібліотека освітянської галузі України й провідні педагогічні бібліотеки держави як інформаційні галузеві центри, мають вирішувати проблему створення та уніфікованого доступу до галузевих електронних ресурсів, здійснюючи оцінку їх достовірності й актуальності, що дає можливість підвищити якість інформаційного обслуговування як науковців, так

і практиків галузі. Отже, формування тематичних баз даних, документних масивів електронних бібліотек, переведення пріоритетних бібліотечних фондів і колекцій в електронну форму, що традиційно було прерогативою центрів наукової та технічної інформації, є сьогодні одним із важливих напрямів роботи вищезазначених книгозбірень, які мають завдяки цьому перейти на якісно новий рівень роботи. У зв'язку з цим необхідно відзначити, що саме бібліотеки в багатьох країнах світу стали двигуном прогресу, економічного та інтелектуального реформування суспільства. Ми впевнені, що роль вітчизняних наукових освітянських державних, академічних, університетських книгозбірень у формуванні суспільства знань в Україні нині є не менш значущою. Дані бібліотеки своїми фондами відображають структуру знань в їх історичній глибині. Адже саме освіта в усі часи була основою інтелектуального прогресу суспільства, а освітянські бібліотеки в Україні завжди виконували роль не тільки центрів збереження й надання доступу до знань, а й центрів культури, національної самосвідомості і навіть світобачення етносу. З огляду на головну мету й завдання, що стоять перед ДНПБ, колективом бібліотеки ще в перші роки її діяльності було розроблено теоретичні, методичні, організаційні засади й сформовано вперше в Україні мережу освітянських бібліотек НАПН України та МОНМС України як систему інформаційного забезпечення.

На сучасному етапі велика увага колективом ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського приділяється втіленню інноваційних методів роботи в її інформаційну діяльність та діяльність бібліотек зазначеної вище мережі. Почалася автоматизація ДНПБ у 2003 році з одного комп'ютера. Нині цей напрям став пріоритетним: створено локальну мережу, сформовано комп'ютерний парк бібліотеки, який налічує понад 80 машин, автоматизовано бібліотечні процеси, створено портал бібліотеки (<http://www.dnrb.gov.ua>) тощо. Наш орієнтир – комп'ютеризація всіх бібліотечних процесів: від реєстрації відвідувача до обліку його персональних запитів та інтересів, від введення книги до фонду та до видачі її користувачу, а також екстраполяція інновацій у діяльність бібліотек мережі. Також колектив ДНПБ спільно з книгозбірнями мережі нині формує свої ресурси на принципово новій основі: створює електронні каталоги, бази повнотекстових документів, зведені бази даних: дисертацій з психолого-педагогічних питань, періодичних видань, що передплачують освітянські бібліотеки України, галузеву реферативну інформацію з психолого-педагогічних питань, розміщуючи її у загальнодержавній реферативній базі даних «Україніка наукова» та у реферативному журналі «Джерело» (Вип. 3), аналітичну інформацію, «Календар знаменних та пам'ятних дат з питань освіти та педагогічної науки», повнотекстові бібліографічні видання ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та інші ресурси, до яких сьогодні надається доступ через портал бібліотеки. Крім того, на допомогу працівникам системи освіти, молоді, що навчається, вперше в Україні створено і розміщено на порталі бібліотеки три віртуальні інформаційно-бібліографічні ресурси, а саме: «Видатні педагоги України і світу», «Видатні бібліотекознавці, бібліографознавці, книгознавці», «Педагоги-

новатори». Також через портал бібліотеки освітянам надається доступ до переліку всіх періодичних видань, що передплачує ДНПБ, та до повних текстів ваківських фахових періодичних видань (див. розділ порталу «Ресурси»). З метою введення інновацій в роботу бібліотек мережі ДНПБ ініційовано надання безкоштовного доступу через свій портал та сайти бібліотек мережі до іноземних баз даних, які містять різноматичні повнотекстові галузеві документи: енциклопедії, періодичні фахові видання. Щороку число користувачів порталу ДНПБ становить близько 180 тис. За відвідуваністю портал займає третє місце серед наукових бібліотек України. З метою збереження та надання доступу широкому колу користувачів до рідкісних і цінних видань з питань педагогіки і психології бібліотеки, що включені до об'єкту «Національне надбання України», фахівцями ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського здійснюється їх оцифрування та надається до них доступ у її медіацентрі. Нині кількість оцифрованих документів становить понад 800 док., що є найбільшою кількістю оцифрованих видань психолого-педагогічної тематики серед провідних освітянських бібліотек України.

З огляду на актуальність питання щодо надання доступу широким колам користувачів до галузевих ресурсів, упродовж 2011-2013 рр. колектив ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського здійснює НДР «Теоретичні та науково-практичні аспекти створення інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу в Державній науково-педагогічній бібліотеці імені В. О. Сухомлинського» (наук. керівник – П.І. Рогова), метою якої є розроблення, теоретичних, організаційних, методичних і технологічних засад створення інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу з питань педагогіки й освіти на базі цієї бібліотеки та впровадження напрацьованого в практику діяльності бібліотек освітянської галузі України. Актуальність теми дослідження полягає в необхідності створення ефективної системи для забезпечення інформаційних потреб галузі, яка складається з наступного: інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу (ІГР), сформованого спільними зусиллями колективу ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського з бібліотеками освітянської мережі НАПН України та МОН України; а також єдиного вікна доступу до нього. Ми вважаємо, що інтегрований галузевий інформаційний ресурс (ІГР) – це акумульовані вітчизняні та зарубіжні електронні ресурси з питань педагогіки, психології та освіти, спеціалізовані бази даних, персоніфіковані бази даних наукової інформації, до якого надається доступ користувачам завдяки відповідному програмному забезпеченню.

Успішне вирішення поставлених завдань потребує координаційних дій НАПН України, МОН України та ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського щодо втілення вищезазначеного в практику роботи бібліотек освітянської мережі. Також ці вагомні завдання ДНПБ та освітянські бібліотеки зможуть вирішити при наявності відповідного матеріально-технічного та кадрового забезпечення. Тому при підготовці кадрів для бібліотек освітянської мережі України необхідно враховувати сучасний рівень і перспективи розвитку бібліотек нашої держави.

Для здійснення запланованого в наукових проектах колективом головної педагогічної книгозбірні упродовж 2011-2012 рр. розроблено Концепцію інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу в ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, технічне завдання нового порталу бібліотеки, формуються напрями, методи і низка інструктивних та методичних документів для створення ІГР. Одним із важливих завдань ДНПБ є розроблення Концепції наукової галузевої електронної бібліотеки; організаційних та методичних засад щодо створення депозитарію наукових праць фахівців інститутів НАПН України як публічно доступного архіву для оприлюднення результатів досліджень та створення депозитаріїв у провідних бібліотеках мережі; впровадження в практику роботи бібліотек онлайн-послуг, зокрема електронної доставки документів та замовлення читачами документів на бронеполіцію через електронний каталог.

Упродовж 2011-2012 рр. колективом ДНПБ проводився аналіз інформаційних потреб користувачів бібліотеки, який засвідчив недостатню кількість документів у фонді бібліотеки, зокрема, іноземними мовами, а саме з питань порівняльної педагогіки, двомовної освіти як педагогічної проблеми, адаптації студентів до роботи в школі та сучасних підручників з французької мови тощо. З огляду на це активізовано роботу щодо більш активної популяризації інформаційного ресурсу бібліотеки іноземними мовами через веб-портал бібліотеки (<http://www.dnpb.gov.ua/id/1329>) та рекламні акції. ДНПБ з 2012 передплачено р. ще 5 іноземних періодичних фахових видань завдяки фінансуванню НАПН України. З 2012 до ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського надходять такі видання: *Journal of Educational Psychology* («Журнал з питань освітньої психології»), *Zeitschrift fur Pädagogische Psychologie* («Журнал з педагогічної психології»), *Educational Evaluation and Policy Analysis* («Аналіз освітньої політики») та ін. З метою створення ІГР з актуальних питань педагогіки та психології впродовж 2011-2012 рр. колективом бібліотеки досліджувалися фонди рідкісних та цінних видань провідних книгозбірень мережі для їх інтегрування в ІГР, що дало підстави для такого висновку: цим документам приділяється недостатня увага в бібліотеках. У зв'язку з цим фахівцями ДНПБ підготовлено відповідні методичні рекомендації та надіслано до мережі бібліотек. Аналіз рідкісних та цінних видань провідних книгозбірень мережі буде продовжуватися для подальшого його оприлюднення й надання широкого доступу до нього освітянам України.

НДР заклала теоретичні та практичні основи для створення умов, за яких користувач отримуватиме не тільки ту інформацію, що є в бібліотеці, а і детальну інформацію про те, де вона знаходиться в мережі освітянських бібліотек. Також практичне втілення вищезазначеного дозволить започаткувати у ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського створення вагомого інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу, наукової галузевої електронної бібліотеки, власне, мережевої академічної бібліотеки – книгосховища найбільш значимої науково-педагогічної інформації, вагомого інструмента, що сприятиме розвитку вітчизняної педагогічної науки та освіти, а також створить умови для розвитку

ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського як модерного всеукраїнського галузевого інформаційного центру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горовий В.М. Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс [Текст] : монографія / Валерій Микитович Горовий ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. – К. : [НВЦ НБУВ], 2010. – 356 с. – Бібліогр. в кінці глав.
2. Концепція Державної цільової національної культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека XXI» : схвалено розпорядженням Каб. Міністрів України від 23 груд 2009 р. № 1579-р. // Бібл. планета. – 2010. – № 1. – 1-4 інформ. бюл.
3. Рогова, П.І. Інформаційний простір держави та його розбудова освітянськими бібліотеками: стан та перспективи [Електронний ресурс] / П. І. Рогова // Роль освітянських бібліотек у формуванні інформаційного простору України : зб. наук. пр. / НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського ; [редкол.: П. І. Рогова (голова), Л. М. Заліток (заст. голови) та ін.]. – Електрон. текст. дані. – К., 2012. – С. 11–35. – Бібліогр.: 21 назва. – Режим доступу: <http://dnpb.gov.ua/datas/upload/files/807830330.pdf>. – Назва з екрана.

Rogova P. Educational library of Ukraine in modern information and communication system

The article highlights the activity of educational libraries in Ukraine, including V. Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine in the system of modern informative communications, information and technological activities improvement based on computerization, the development of appropriate research projects, training of professional personnel for libraries, which affects the complete information provision for modern education and science in Ukraine.

Keywords: *educational library and information management education and research.*

УДК 025.4.03:002(048.3)

Є.О. ШАРУНЕНКО

БІБЛІОГРАФІЧНІ ВИДАННЯ ЯК ЗАСІБ ШВИДКОГО ПОШУКУ ІНФОРМАЦІЇ В НАВЧАЛЬНІЙ ТА НАУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ОСВІТЯН

У статті розглянуто культуру пошуку інформації та місце бібліографічних видань у цьому процесі. Описано функції бібліографічних видань у науковій комунікації.

Ключові слова: інформаційна культура, інформаційний пошук, бібліографічні видання.

Відомо, що освітяни і науковці становлять велику групу серед споживачів інформації та інформаційної продукції. Їхня діяльність пов'язана із пошуком та споживанням інформації, а для того, щоб найповніше і найшвидше ознайомитись з останніми досягненнями в певній галузі, необхідно в процесі пошуку в інформаційних масивах використовувати всі можливі засоби.